

ознайомлення з матеріалами сторони захисту, прокурор встановить наявність, даних, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню, останній, до завершення строку ознайомлення сторін із матеріалами кримінального провадження, вправі припинити таке ознайомлення та відновити досудове розслідування, та доручити слідчому подальше його проведення, з урахуванням доказів, отриманих в результаті такого ознайомлення. З урахуванням цього, на нашу думку, слід внести відповідні відомості до ст. 290 КПК України, додавши відповідною нормою.

Таким чином, нами здійснений розгляд типових слідчих ситуації наступного етапу розслідування провокації підкупу, в ході якого нами виділено шість типових слідчих ситуацій, кожна з яких притаманний певний алгоритм дій слідчого.

Література:

1. Синчук В. Л. Розслідування вбивств: шляхи вдосконалення: монографія. Х.: Харків юридичний, 2005. 288 с.
2. Біленчук П. Д., Головач В. В., Салтевський М. В. Криміналістика: підручник. К.: Право, 1997. 301 с.
3. Пивоваров В. В. Взаємодія органів досудового слідства та дізнання при розслідуванні кримінальних справ. Х.: Право, 2006. 313 с.

Санакосв Дмитро Борисович

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального
процесу та стратегічних розслідувань,
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЯК ОСОБЛИВОЇ ФОРМИ СПРИЯННЯ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Використання інформації, отриманої внаслідок конфіденційного співробітництва у межах інституту негласних слідчих (розшукових) дій зумовлює необхідність постійного наукового осмислення цієї форми співпраці у взаємозв'язку теорії та практики оперативно-розшукової та кримінальної процесуальної діяльності. Досвід роботи підрозділів досудового розслідування і кримінальної поліції Національної поліції України свідчить про неможливість ефективної протидії кримінальним правопорушенням без цілеспрямованого застосування комплексу негласних сил, засобів та методів, у т.ч. із залученням громадян до конфіденційного / негласного співробітництва.

Водночас, до сьогодні на законодавчому та відомчому рівні не врегульовано питання такого співробітництва і, як наслідок, використання інформації, отриманої за його результатами, хоча практичні підрозділи досудового розслідування і кримінальної поліції, судді вже мають суттєвий, але ж неоднаковий досвід роботи за цим напрямком.

Проблемним питанням використання інформації, отриманої в результаті здійснення ОРД у кримінальному судочинстві, у т.ч. й інформації, отриманої від осіб, які співпрацюють на конфіденційній основі, присвячено наукові розвідки вітчизняних і зарубіжних вчених. Протягом останніх років ці питання досліджувались на рівні докторських та кандидатських наукових розвідок О. Білічак, Л. Данченко, В. Максимовим, А. Омеляненко, Д. Сергєєвою, С. Тарадойною та іншими.

Можливості сприяння громадян суб'єктам, які здійснюють ОРД, а також органам досудового розслідування, у т.ч. залучення осіб до конфіденційного та/або негласного співробітництва, прямо та опосередковано визначено Законом України «Про ОРД», зокрема: п. 1 ч. 1 ст. 8; п. 8 ч. 1 ст. 8; п. 13 ч. 1 ст. 8; п. 14 ч. 1 ст. 8; п. 15 ч. 1 ст. 8; ч. 2 ст. 11; ч. 2, 3 ст. 13 [1]. Змістовний аналіз положень Закону України «Про ОРД» показав, що у ньому законодавцем чітко не розмежовуються такі категорії як «сприяння» та «співробітництво», що призводить до неоднакового їх розуміння у теорії та практиці. Зокрема, частиною другою ст. 11 під назвою «Сприяння здійсненню оперативно-розшукової діяльності» визначено, що за бажанням осіб їх *співробітництво* може бути оформлено письмовою угодою про сприяння (Курсив наш. – Д.С.) [1].

Аналіз норм КПК України (ст. 275 КПК України) та матеріалів практики показали, що в межах НСРД можливості сприяння громадян правоохоронним органам у протидії злочинності реалізуються у двох основних формах через:

- 1) їх залучення до проведення таких НСРД;
- 2) використання інформації, одержаної від них під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій [2].

У етимологічному значенні «сприяння» означає дію за значенням сприяти: 1) позитивно впливати на що-небудь; 2) створювати відповідні умови для здійснення, виконання і т. ін. чого-небудь; 3) подавати допомогу в чому-небудь [3, с. 600-601; 4, с. 1377]. «Співробітництво» тлумачиться як спільна діяльність, спільні дії, а співробітничати – займатися якоюсь діяльністю, працювати разом із ким-небудь [3, с. 520; 4, с. 1367]. Логіко-семантичний аналіз тлумачень окреслених термінів «сприяння» і «співробітництво» дозволив стверджувати, що термін «сприяння» є ширшим за змістом та у законодавчому контексті передбачає створення відповідних умов для здійснення ОРД або проведення НСРД, надання допомоги з метою реалізації відповідних завдань, організації та проведення оперативно-розшукових заходів чи НСРД на засадах добровільності. Тобто, таке сприяння може бути реалізованим у гласній (підготовка та проведення оперативно-розшукових заходів, під час яких не вимагається збереження у таємниці відомостей про

особу, участь у провадженні в якості понятого, свідка, експерта, перекладача) та негласній (конфіденційно) формах.

Співробітництво ж може розглядатися як спільні дії, спільна робота, зокрема й проведення оперативно-розшукових заходів, спрямовані на вирішення певного завдання під час здійснення ОРД, а тому виокремлюється як різновид/складник сприяння, можливо виражені у вигляді укладеної добровільно письмової угоди (ч. 2 ст. 11 Закону України «Про ОРД»). З укладенням такої угоди між сторонами виникають юридичні права та обов'язки. Як наслідок, порушення умов такої угоди тягне за собою відповідальність за чинним законодавством, зокрема, за розголошення таємниці, що стала їм відома внаслідок такого співробітництва.

Узагальнюючи положення ст. 8 Закону України «Про ОРД» та ст. ст. 246, 275 КПК України, під *конфіденційним співробітництвом* слід розуміти *законодавчо визначену діяльність слідчих, прокурорів, працівників оперативних підрозділів з іншими особами, які в межах кримінального провадження надають допомогу на умовах конфіденційності або залучені до проведення НСРД*. Таке визначення наслідують і розробники відомчих нормативно-правових актів із питань організації оперативно-розшукової діяльності, проте воно не знайшло свого відображення ані у КПК України, ані в Законі України «Про ОРД».

Системний аналіз норм КПК України показав, що у ньому загалом окреслено низку правових засад використання конфіденційного співробітництва при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема: ч. 6 ст. 246; ч. 1 ст. 252; ч. 1 ст. 254; ч. 2 ст. 256; ст. 272; ч. 3 ст. 273; ч. 1 ст. 275 КПК України [2]. Проведений нами комплексний аналіз окремих норм КПК України засвідчив, що у ньому не визначено категорії осіб, із якими здійснюється конфіденційне співробітництво та його зміст.

Зокрема, контекстуальний аналіз положень ст. 275 КПК показав, що законодавець виокремлює дві форми сприяння громадян у кримінальному провадженні: 1) під час проведення НСРД, у вигляді надання інформації у межах конфіденційного співробітництва; 2) безпосереднє залучення особи, яка співпрацює на конфіденційній основі, до проведення НСРД.

На нашу думку, у гл. 21 КПК України наявні положення, що дозволяють виокремити ті НСРД, до яких доцільно й можливо залучати осіб на конфіденційній основі, а саме: аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України); спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України); аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України); контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України), виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК України); негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК України).

Проте, за першою формою сприяння лишається відкритим питання щонайменше про суб'єкта, якому може надавати інформацію така особа

(слідчому чи оперуповноваженому, із яким здійснюється таке співробітництво), а за другою – про форми та способи залучення слідчим осіб, які співпрацюють на конфіденційній основі. Наявна також і невідповідність цієї норми положенням ч. 6 ст. 246 КПК, за якою суб'єктом прийняття рішення про проведення НСРД із залученням інших осіб може бути і слідчий, і прокурор. Тобто, загальною проблемою, що потребує розв'язання, є відсутність на законодавчому рівні чіткого механізму використання слідчим інформації, отриманої внаслідок конфіденційного співробітництва, а також можливості встановлення слідчим такого співробітництва з іншими особами.

Виходячи з окресленого нами визначення і розуміння *конфіденційного співробітництва* зазначимо, що «сприяння здійсненню оперативно-розшукової діяльності» однозначно є ширшим за своїм змістом ніж «конфіденційне співробітництво». Підтвердження цій тезі знаходимо у ст. 11 Закону України «Про ОРД», де на органи державної влади, підприємства, установи, організації незалежно від форми власності покладено обов'язок сприяти оперативним підрозділам у вирішенні завдань ОРД [1].

Ми вважаємо, що зміст «сприяння» становить усвідомлена вольова, добровільна поведінка особи, що полягає в отриманні інформації та наданні її працівнику правоохоронного органу, або здійсненні певних дій за ініціативою правоохоронного органу, або участь в здійсненні оперативно-розшукової діяльності чи НСРД, за умов конфіденційності. На тісний взаємозв'язок двох категорій «сприяння» та «співробітництво» вказує їх порівняльний аналіз. Так, встановленню відносин співробітництва, як правило, передують сприяння особи оперативному підрозділу, а припинення відносин співробітництва з підстав, що не компрометують особу, передбачає можливість її сприяти правоохоронним органам у протидії злочинності в подальшому.

Водночас, звертаємо увагу на той факт, що у ч. 2 цієї ж статті наявні протилежні за змістом категорії «конфіденційність», «співробітництво» та «сприяння». Зі змісту статті вбачається, що за бажанням осіб їх *співробітництво* з оперативним підрозділом може бути оформлено письмовою угодою про сприяння з гарантуванням *конфіденційності співробітництва* (Курсив наш. – Д.С.).

У цьому контексті заслуговують на увагу результати досліджень, проведених О. Козаченком [5] та М. Грібовим [6, с. 10], згідно яких 93,5% опитаних вказаними авторами оперативних співробітників вважають співробітництво осіб з оперативним підрозділом однією із форм сприяння оперативно-розшуковій діяльності. Тобто мова йде про співробітництво саме у негласній формі. Така робота заснована на негласному співробітництві з особою на засадах конспірації.

Аналіз використання термінів «конфіденційний» і «негласний» вказує на те, що «конфіденційність» співробітництва особи зі слідчим чи оперативним співробітником не обов'язково передбачає збереження у таємниці її факту, проте втаємничує зміст інформації, що становить предмет такого

співробітництва. На противагу цьому, «негласність» передбачає втаємничення і факту співробітництва, і його змісту [5]. Відповідно, використання терміну «конфіденційний» є доречним і законодавчо закріпленим для позначення саме властивості інформації, а терміну «негласний» – для позначення відповідної діяльності.

Аналіз відносин сприяння та співробітництва показав, що вони виникають та припиняються за різних підстав. Відносини співробітництва порівняно зрозумілі, адже вони виникають із моменту укладання угоди з уповноваженою особою правоохоронного органу, а припиняються з моменту її розірвання. Залишається відкритим питання початку та припинення відносин сприяння без укладення угоди: з якого моменту держава має визнати та забезпечити соціально-правовий захист правомірним діям цих осіб.

Використання терміну «сприяння» відносно громадян, які конфіденційно надають допомогу правоохоронцям, є цілком виправданим, оскільки вони дійсно допомагають. До осіб, з якими правоохоронні органи уклали угоди, коли виникли специфічні правовідносини, що передбачають реалізацію певних прав та обов'язків, на нашу думку, слід використовувати поняття «негласне співробітництво».

Пропонуємо у статті 275 КПК України конструкцію «конфіденційне співробітництво» в усіх відмінках замінити на «негласне співробітництво» з метою уможливлення використання інформації, отриманої внаслідок негласного співробітництва таких осіб в межах оперативно-розшукової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 року // *Відомості Верховної Ради України* від 02.06.1992 р. № 22, ст. 303 (зі змінами та доповненнями).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України // *Відомості Верховної Ради України* від 08.03.2013 р. № 9-10, стор. 474, стаття 88 (зі змінами та доповненнями).
3. Словник української мови : [в 11-ти т.]. Т. 9 : С / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні ; [уклали : І.Р. Вихованець та ін. ; редкол. : І. К. Білодід (голова) та ін.]. К. : Наукова думка, 1978. 917 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
5. Козаченко О. І. Визначення дефініцій «конфіденційне співробітництво» та «негласне співробітництво» як категорій теорії та практики кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*, (2(8)). С. 66-76. Режим доступу: [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-2\(8\)-66-76](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-2(8)-66-76).
6. Грібов М.Л., Козаченко О.І. Співвідношення понять «конфіденційне співробітництво» та «негласне співробітництво» / М.Л. Грібов, О.І. Козаченко // *Вісник кримінального судочинства*. № 1/2019. С. 8-17.